

- тщеславия”, О. Уайльда “Портрет Дориана Грея”, С. Моэма “Театр” : дисс. ... канд. філол. наук: 10.01.03 / Ольга Олеговна Легг ; Рос. гос. пед. ун-т ім. А. И. Герцена. – СПб. : [б. и.], 2004. – 170 с. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.nauka-shop.com/mod/shop/productID/16269/>. – 20.04.09.
5. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Т. 2 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ “Акад.”, 2007. – 622 с.
  6. Лотман Ю. М. Театр и театральность в строе культуры начала XIX века // Лотман Ю. М. Избр. ст. : в 3-х т. Т. 1 / Ю. М. Лотман. – Таллинн : Александра, 1992. – С. 269–286.
  7. Ляшкевич П. Петро Карманський : нарис життя і творчості / П. Ляшкевич ; НАН України, Львів. від. Ін-ту л-ри ім. Т. Г. Шевченка : сер. “Літератур. портрети”. – Л. : [б. в.], 1998. – Вип. 1. – 72 с.
  8. Осадко Г. В. Знакові образи-символи як стильові чинники в поезії та прозі символізму (на матеріалі творчості П. Карманського) : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06 / Осадко Ганна Володимирівна ; Тернопіл. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Т. : [б. в.], 2006. – 187 с.
  9. Перевод и граница : перспективы интермедиаальной поэтики / Борисова И. В. // Toronto Slavic Quarterly. – Winter, 2004. – № 7. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.utoronto.ca/tsq/07/borisova07.shtml>. – 20.04.09.
  10. Хализев В. Е. Драма как явление искусства / В. Е. Хализев. – М. : Искусство, 1978. – 240 с.

УДК 811.111

Тетяна Вецкур

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ В АНГЛОМОВНОМУ ПОВЧАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ

У статті проаналізовано інтертекстуальні елементи, присутні в повчальному дискурсі, представлено дефініцію поняття “інтертекстуальність” й охарактеризовано фрагменти повчального дискурсу, джерелом яких слугували англomовні художні твори.

Ключові слова: інтертекстуальність, повчальний дискурс, лінгвокультура, прецедент.

Вецкур Татьяна. Интертекстуальные элементы в англоязычном обучающем дискурсе. В статье рассматриваются интертекстуальные элементы, присутствующие в обучающем дискурсе, представлена дефиниция понятия

“интертекстуальность” и проанализированы фрагменты поучительного дискурса, источником которых служили англоязычные художественные произведения.

Ключевые слова: интертекстуальность, поучительный дискурс, лингвокультура, прецедент.

Vetskur Tatiana. Intertextual Elements in English Didactic Discourse. The article deals with intertextual elements of English didactic discourse. The author defines the notion of intertextuality and analyses fragments of didactic discourse extracted from English fiction.

Key words: intertextuality, didactic discourse, linguistic culture, precedent.

Постановка наукової проблеми та її значення. Будь-яка одиниця комунікації, яким би оригінальним не було її інформаційне наповнення, безумовно, несе на собі відбиток попередніх комунікативних утворень. Генерування текстів та дискурсів відбувається з опорою на наявні зразки або, принаймні, з використанням певних елементів інших комунікативних утворень. Таким чином породжується інтертекстуальність.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. *Інтертекстуальність* (міжтекстуальність) – метод дослідження тексту як знакової системи, що перебуває у зв'язку з іншими системами, а також взаємодії різних кодів, дискурсів чи голосів, які переплітаються в тексті [1, 608]. Окреслене явище досліджувалося і теоретиками літератури [1], і дослідниками-лінгвістами [2; 3; 7]. При цьому поняття інтертекстуальності знаходило різні трактування. У. Еко розглядає інтертекстуальність як вид “пере-кодування”, яке встановлює каркас для пов'язування тексту з іншими подібними текстами. Французький теоретик літератури М. Ріффатер розрізняє інтертекст – сукупність текстів, що повинні співвідноситися з текстом, який розглядаємо, та інтертекстуальність – процес сприймання значення тексту. Представник Женеvської школи феноменологічної критики Ж. Жене звужує термін “інтертекстуальність” до цитування, плагіату й алюзій [1, 608]. Із явищем інтертекстуальності надзвичайно тісно пов'язаний один із параметрів аналізу дискурсу – прецедентні (культурогенні) тексти, який запропонував В. І. Карасик [4, 18]. Ці ж тексти О. А. Баженова називає “культурно-знакові” прецедентні тексти [2, 76].

Незважаючи на встановлення такого параметру аналізу дискурсу, поза увагою дослідників лишився інтертекстуальний характер окре-

мих видів дискурсу та конкретні елементи, які є уособленням інтертекстуальності. Також недостатньо висвітленою є роль прецедентних текстів у творенні дискурсу.

Мета статті – охарактеризувати інтертекстуальні елементи в англomовному повчальному дискурсі, установити їх значення для успішної реалізації повчання та дослідити вплив таких елементів на адресата. Інтертекстуальність розглядається не лише як суто лінгвістичне явище, але й як культурний феномен.

За час свого існування повчальний дискурс увібрав у себе знання та культурно-історичну пам'ять багатьох поколінь. Культурно-історична пам'ять живе не лише в мовних знаках і текстах, а й у світосприйнятті народу, який вибудовує відповідно до нього своєрідний мовний образ світу як процес і результат не лише надособистісного, а й особистісного його усвідомлення [7, 676]. Такий же погляд на культурне наповнення тексту поділяє О. Ю. Ільїнова, зазначаючи, що в тексті присутні складні концептуальні блоки, засновані на уявленнях про соціальний устрій суспільства, про систему взаємовідносин членів соціуму. На цю картину соціального устрою накладається культурна рамка оцінки, заснована на системі морально-етичних цінностей [5, 59].

Мова та культура поєднуються, утворюючи лінгвокультуру. Лінгвокультура – особливий тип взаємозв'язку мови та культури, який має прояви й у царині мови, і в царині культури, і який належить виявляти у зіставленні з іншим типом взаємозв'язку мови та культури, тобто порівняно з іншою лінгвокультурою [6, 9]. Культурогенні тексти – це матеріальне втілення такого зв'язку. До текстів прецедентного характеру належать [2, 76–78]:

- Прецедент-цитата. Автор цитує висловлювання авторитетних людей, які надають більшої переконливості його аргументам, пожвавлюють повчальний дискурс, формують те ядро, навколо якого розгортається дискурсивне полотно. Саме на цитатах загострюється увага адресата. Найчастіше цитата належить видатному письменникові, філософові, політику, ученому; також трапляються цитати реплік героїв фільму або вистави. Здебільшого мовець називає того, кому належить висловлювання, адже повчальний дискурс передбачає неоднаковий рівень компетентності комунікантів. Адресат може просто не вирізнити цитату серед інших висловлювань, а це неприпустимо,

оскільки основне смислове навантаження несе саме вона. Наприклад:

The philosopher Kahlil Gibran once wrote about marriage: “Stand together, yet not too near together. For the pillars of the temple stand apart.” That’s a tough one for a lot of people to buy because, for some, there always has to be a chief[8, 378].

All you have to do is unleash the child in you, and watch how it unleashes the child in those around you. As Einstein said, a person starts to live only when he can live outside himself [8, 442].

- Прецедент-афоризм. Під афоризмом розуміють максиму або сентенцію, яка в матеріальній формі втілює узагальнену, глибоку думку автора та характеризується виразністю. Афоризми не завжди однозначно сприймає слухач, оскільки можуть виступати інструментом домінування мовця. Також стосовно таких сентенцій спостерігається певний скептицизм, якщо слухач не визнає статус та авторитет мовця.

What Darryl couldn’t figure out was how some old women like Maxine were looked up to as knowing everything when they were dumb as stumps, never smiled, never spoke a word less it was to criticize. “Y’all like your snap peas raw, huh? Next time I come I better cook ‘em. “Boil the snap peas in milk till they turn to mush. “Children should be seen and not heard.” Full of pronouncements like that [9, 113].

- Прецедент-ситуація. Нижченаведений приклад ілюструє ситуацію, яка неодноразово траплялася в різноманітних текстах, а саме – конфлікт поколінь. При цьому підкреслюється бунтарський дух молодшого члена родини. Як бачимо, мету повчального дискурсу не було реалізовано, оскільки слухач навіть не виявив бажання вислухати всі аргументи співрозмовника.

“Get to the point, Father!”

“The point has nothing to do with the young lady,” he said, “it has to do with you.”

“Ah?” I said.

“Your rebellion,” he added. “You are rebelling, son.”

“Father, I fail to see how marrying a beautiful and brilliant Radcliffe girl constitutes rebellion. I mean, she’s not some crazy hippie – ”

“She is not many things.”...

I wanted to get up and leave. I told him so.

“Stay here and talk like a man,” he said [11, 443].

- Прецедент-прописна істина. Оскільки прописні істини є широківідомими твердженнями, вони відразу розпізнаються слухачами.

чем, який пропускає їх через призму свого світобачення. У такому випадку повчання не носить примусового характеру. Прописні істини слугують для того, щоб підштовхнути слухача до роздумів, надають йому можливість прийняти власне рішення. Такий інтертекстуальний елемент сприяє більш ефективному розв'язанню тих завдань, які ставить перед собою мовець, удаючися до повчального дискурсу.

*So dance that dance. Sing that song. Go to the park and ride the merry-go-round. Remember back and try to rediscover that place deep within you that is pure play. It is still there. And when you find it and open up to it, you'll discover that others around you will do the same. It will give them the permission they seek to be a child again too. **Life is too short.** Go for it [8, 443]!*

Також до текстів прецедентного характеру належать прецедент-міфологема та прецедент-прислів'я. Прислів'я та приказки належать до паремій. Вони втілюють певну систему, організовану і структурно, і семантично: прислів'я та приказки будуються згідно з моделями, які регулярно відтворюються. Надзвичайно важливим є те, що прислів'я визначають систему оцінки оточуючого світу, ієрархію цінностей народу, а також розкривають поняття, які є найбільш значимими для мовної свідомості [3, 152–153].

Окреме місце серед інтертекстуальних елементів повчального дискурсу займають притчі та байки. Ці твори самі по собі мають яскраво виражену повчальність. Притчі наповнені філософським змістом, а в байках повчання представлене в гумористичній формі. Виступаючи елементом ширшого дискурсивного простору, притчі та байки задають тон повчання, роблять його більш жвавим та образним, полегшують донесення певної ідеї до слухача. Проте такі елементи можуть створювати й перешкоди в розумінні. Слід ураховувати вік та освітній рівень того, кому призначене повчання, оскільки досягнути глибинний, прихований зміст притчі або байки може лише доволі ерудована людина.

“What is she?”

“A snake, I told you. Ever hear the story about the snake? The man who saw a little baby snake on the ground? Well, the man saw this baby snake bleeding and hurt. Lying there in the dirt. And the man felt sorry for it and picked it up and put it in his basket and took it home. And he fed it and took care of it till it was big and strong. Fed it the same thing he ate. Then one day, the snake turned on him and bit him. Stuck his poison tongue right in the man's heart. And while he was lying there dying,

he turned to the snake and asked him, "What'd you do that for?" He said, "Didn't I take good care of you? Didn't I save your life?" The snake said, "Yes." "Then what'd you do it for? What'd you kill me for?" Know what the snake said? Said, "But you knew I was a snake, didn't you?" Now, I mean for you to stay out of that wine house and as far away from Pilate as you can."

Milkman lowered his head. His father had explained nothing to him.

"Boy, you got better things to do with your time. Besides, it's time you started learning how to work. You start Monday. After school come to my office; work a couple of hours there and learn what's real. Pilate can't teach you a thing you can use in this world. Maybe the next, but not this one. Let me tell you right now the one important thing you'll ever need to know: Own things. And let the things you own own other things. Then you'll own yourself and other people too. Starting Monday, I'm going to teach you how" [10, 64].

Притча про змію, яку чоловік пригрів на грудях і яка вжалила його, відома в багатьох лінгвокультурах. У цій притчі змія символізує підступну та жорстоку людину, яка за добро відплачує злом. Використовуючи згадану притчу для повчання сина, батько не врахував вік хлопчика, якому важко провести паралель між змією та його тіткою, яку мав на увазі батько. Помітивши спантеличення хлопчика, батько змінює тактику та вдається до лаконічних конкретних директив, які набагато легше зрозуміти.

Інтертекстуальні елементи відіграють надзвичайно важливу роль у повчальному дискурсі. Вони виступають знаряддям реалізації інтенції мовця. Удале використання таких елементів підвищує ефективність дискурсу та робить більш відчутним його вплив на адресата. Існує безліч прецедентних текстів повчального дискурсу. Крім цього, такі тексти продовжують творитися і сьогодні. Усі вони мають на собі відбиток того культурного середовища, у якому були породжені.

Висновок. Цей напрям видається перспективним для подальших досліджень. У першу чергу це ґрунтовне вивчення окремих інтертекстуальних елементів у повчальному дискурсі та порівняльний аналіз таких елементів у споріднених видах дискурсу, наприклад повчальному та педагогічному.

Література

1. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубицької. – Л. : Літопис, 2002. – 832 с. – (Слово. Знак. Дискурс).
2. Баженова Е. А. Прецедентный текст как "визитная карточка" старого знания / Е. А. Баженова // Текст и дискурс. Проблемы экономического дискурса : сб. науч. ст. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2001. – С. 68–81.

3. Жданова В. В. Пословицы и поговорки как источник изучения русского культурно-языкового сознания / В. В. Жданова // Культурные слои во фразеологизмах и в дискурсивных практиках. – М. : Языки славян. культуры, 2004. – С. 151–160.
4. Карасик В. И. Религиозный дискурс / В. И. Карасик // Языковая личность : проблемы лингвокультурологии и функциональной семантики : сб. науч. тр. – Волгоград : Перемена, 1999. – С. 5–19.
5. Ильинова Е. Ю. Социокультурное пространство текста и его измерение / Е. Ю. Ильинова // Языковая личность : проблемы лингвокультурологии и функциональной семантики : сб. науч. тр. – Волгоград : Перемена, 1999. – С. 57–65.
6. Снитко Т. Н. Предельные понятия в Западной и Восточной лингвокультурах / Т. Н. Снитко. – Пятигорск : Изд-во Пятигор. гос. лингв. ун-та, 1999. – 156 с.
7. Телия В. Н. Фактор культуры и воспроизводимость фразеологизмов – знаков-микротекстов / В. Н. Телия // Сокровенные смыслы : Слово. Текст. Культура : сб. ст. в честь Н. Д. Арутюновой. – М. : Языки славян. культуры, 2004. – С. 674–684. – (Язык. Семиотика. Культура).
8. Hawn Goldie. A Lotus Grows in the Mud / Hawn Goldie. – London : Bantam Books, 2006. – 521 p.
9. Leonard Elmore. Be Cool / Elmore Leonard. – New York : Harper Torch, 2002. – 355 p.
10. Morrison Tony. Song of Solomon / Morrison Tony. – London : David Campbell Publishers Ltd., 1995. – 363 p.
11. Segal Erich. Love Story / Segal Erich. – М. : Айрис-пресс, 2004. – 224 с.

УДК 82.091

Світлана Вишневська-Пилипишин

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ПОЛЕМІКИ “МАЛОРОСІВ” І РОСІЯН ПРО УКРАЇНСЬКУ САМОБУТНІСТЬ (на матеріалах про творчість Т. Шевченка)

Стаття є спробою подати нове трактування творчості Т. Г. Шевченка в російському літературознавстві другої половини ХІХ ст., що увиразнює питання рецепції української літератури в російському суспільстві. Зважаючи на геополітичні виміри, російські погляди на творчість українського поета дослідниця реставрує за текстами й літературно-критичними оцінками того часу, зберігаючи при цьому правописні, граматичні, стилістичні норми.

Ключові слова: критичні оцінки, українська самобутність, полеміка українців і росіян, “малоросійство”, історико-літературний процес, російська критика.